

Pagrindiniai klausimai:

■ **Kas rodo galimas dėmesio paskirstymo berniukams ir mergaitėms problemas ugdant?**

■ **Kaip išsivaduoti iš lyties stereotipų?**

■ **Ar mergaites ir berniukus reikėtų ugdyti skirtingai?**

■ **Kas galėtų pasikeisti, jei mokyklose būtų daugiau mokytojų vyrų?**

■ **Kaip vertinamas berniukų ir mergaičių mokymasis atskirai?**

KAIP MOKYKLOJE SOCIALIAI TEISINGAI PASKIRSTYTI DĖMESĮ BERNIUKAMS IR MERGAITĖMS?

Socialinis teisingumas – vienas iš pagrindinių švietimo principų. Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (UNESCO) teisingumą lyties atžvilgiu laiko priemone lyčių lygybei įgyvendinti ją suprantant ne tik kaip lygių galimybių berniukams ir mergaitėms, vyrams ir moterims suteikimą švietime, bet ir socialiai teisingų, vienodų rezultatų siekimą. Įgyvendinant socialinį teisingumą lyties atžvilgiu taikomos priemonės, kompensuojančios dėl istorinių, socialinių veiksnių sudarytas kliūtis moterims ir vyrams veikti vienodomis sąlygomis. Ugdymo procesas turėtų būti grindžiamas esminių lyties savybių pažinimu (bet ne stereotipų įtvirtinimu); į jas svarbu atsižvelgti norint padėti ir berniukams, ir mergaitėms pasiekti geriausius rezultatus.

Lygių galimybių ir socialiai teisingų rezultatų siekimas svarbus asmenų socializacijai, karjeros perspektyvai ir visuomenės gerovei. Tačiau kol kas švietime, kaip ir visuomenėje, dar ryškiai juntama lyčių stereotipų įtaka, veikianti ugdymo procesą, profesijos pasirinkimą ir kt. Tai rodo, kad reikia ieškoti būdų, kaip geriau įgyvendinti socialinį teisingumą lyties atžvilgiu. Šioje analizėje aptariama, kaip šį principą įgyvendinti bendrajame ugdyme. Kai kuriais berniukų ir mergaičių ugdymo klausimais švietimo ekspertų, mokslininkų nuomonės nesutampa. Analizėje stengiamasi apžvelgti šią nuomonių įvairovę.

Pagrindinės išvados:

- Duomenys, rodantys, kad aukštesnius mokymosi rezultatus paprastai pasiekia mergaitės, jos geriau jaučiasi mokykloje, berniukai dažniau paliekami kartoti kurso, daugiau vaikinių nei merginų anksti pasitraukia iš švietimo, o mokymosi kelias, profesija pasirenkami vadovaujantis lyčių stereotipais, kelia abejonių, ar bendrajame ugdyme pavyksta įgyvendinti socialinį teisingumą lyties atžvilgiu, t. y. padėti berniukams ir mergaitėms pasiekti geriausius rezultatus.
- Įgyvendinant socialinį teisingumą lyties atžvilgiu, mokyklai svarbu susilpninti moteriškumo ir vyriškumo stereotipų įtaką ugdymo procesui. Tai galima pasiekti didinant mokytojų sąmoningumą, atidžiai rengiant vadovėlius ir kitas ugdymo priemones, tobulinant profesinį orientavimą ir kt. Tyrimai rodo, kad mokykla lyčių stereotipus vis dar palaiko. Jie labiausiai atsispindi paslėptajame ugdymo turinyje (mokytojų nuostatose, ugdymo priemonių iliustracijose ir kt.).
- Berniukai ir mergaitės nėra tokie skirtingi, kad vieniems ir kitiems reikėtų visiškai kitokio ugdymo. Tačiau ugdymas turi būti įvairus: įvairūs ugdymo metodai, aplinkos, galimybių išbandyti save įvairiose veiklose teikiantis turinys. Tai būtų naudinga visiems mokiniams, nes geriau atitiktų abiejų lyčių vaikų poreikius ir galimybes.
- Didinti mokytojų vyrų dalį siekiama todėl, kad manoma, jog mokykloje, kaip ir visuomenėje, reikalinga lyčių pusiausvyra, kad mokytojai vyrai taps vaidmens modeliu berniukams, padės pagerinti mokinių (labiausiai – berniukų) pasiekimus. Vieni tyrimai, analizuojantys mokytojo lyties įtaką ugdymui, leidžia manyti, kad minėti lūkesčiai pagrįsti, kiti – verčia tuo abejoti. Bet net jei padidėjusi mokytojų vyrų dalis nepadarytų pageidaujamo poveikio ugdymo rezultatams, tai prisidėtų keičiant mokytojo kaip moteriškosios profesijos įvaizdį, silpninant lyčių vaidmenų stereotipus.
- Berniukų ir mergaičių ugdymas atskirai Europoje nėra labai paplitęs; jis vertinamas prieštaringai. Tokio ugdymo šalininkai teigia, kad tai leidžia geriau prisitaikyti prie mokinių mokymosi stiliaus ir interesų, mokiniai jaučiasi laisviau, šeimoms suteikiama daugiau pasirinkimo galimybių ir kt. Oponentų nuomone, tik bendra mokykla gali būti lyčių lygybės įgyvendinimo pavyzdys, įsilieti į visuomenę geriau padeda berniukų ir mergaičių mokymasis drauge ir kt. Kartais ten, kur vieni mato naudą, kiti įžvelgia pavojų (pavyzdžiui, vieni teigia, kad mokymasis atskirai išlaisvina iš lyties stereotipų, o kiti – kad sustiprina tradicinę moteriškumo ir vyriškumo sampratą). Galima manyti, kad tokius rezultatus lemia ne pats ugdymo organizavimo būdas, o nuostatos, kuriomis jis grindžiamas, ir jo kokybė.

KAS RODO GALIMAS DĖMESIO PASKIRSTYMO BERNIUKAMS IR MERGAITĖMS PROBLEMAS UGDANT?

Socialinį teisingumą lyties atžvilgiu švietime suprantant ne tik kaip lygių mokymosi galimybių berniukams ir mergaitėms suteikimą, bet ir kaip socialiai teisingų rezultatų siekimą, ženklių, rodančių teisingumo įgyvendinimo problemas, įžvelgiame ir švietimo procesuose, ir rezultatuose. Juos rodo duomenys apie mokinių pasiekimus, mokymosi sėkmingumą ir kt.

Mokinių pasiekimų tyrimų rezultatai rodo, kad **Lietuvoje geresnius mokymosi rezultatus dažniausiai pasiekia mergaitės**. Pastaruosiuose tarptautinių tyrimų (Tarptautiniame skaitymo gebėjimų tyrime, toliau – PIRLS, Tarptautiniame matematikos ir gamtos mokslų tyrime, toliau – TIMSS, Tarptautiniame penkiolikmečių tyrime, toliau – PISA) ir nacionali-

nių mokinių pasiekimų tyrimų (toliau – NMPT) cikluose arba statistiškai reikšmingo skirtumo tarp berniukų ir mergaičių rezultatų nebuvo nustatyta, arba buvo aukštesni mergaičių pasiekimai (žr. 1 lentelę). Ypač didelis skirtumas skaitymo srityje (pagal PISA 2012 m. tyrimą, Lietuvoje, palyginti su kitomis šalimis, jis vienas didžiausių). Išanalizavus skirtingose vietovėse (kaimo, miestelio, miesto, didmiesčio) esančių Lietuvos mokyklų PISA 2012 m. rezultatus matyti, kad kaimo vietovėse mergaitės berniukus lenkia šiek tiek daugiau nei kitur. Pavyzdžiui, skaitymo gebėjimų rezultatų atotrūkis kaime už atotrūkį mieste didesnis 9 taškais, gamtamokslinio raštingumo – 4 taškais.

1 lentelė. Berniukų ir mergaičių mokymosi rezultatų skirtumai

	PIRLS		TIMSS				PISA**			NMPT			
	4 klasė		4 klasė		8 klasė		15-mečiai			4 klasė		8 klasė	
	2006	2011	2007	2011	2007	2011	2006	2009	2012	2012	2014	2012	2014
Skaitymas	18*	18	-	-	-	-	51	59	55	34	31	49	52
Matematika	-	-	0	-1	7	9	-2	6	0	1	0	2	4
Gamtos mokslai	-	-	4	-1	-1	8	9	17	15	-	-	-	-

- Mergaičių pasiekimai statistiškai reikšmingai aukštesni nei berniukų
- Statistiškai reikšmingo skirtumo tarp berniukų ir mergaičių pasiekimų nėra
- Toks tyrimas nevykdomas (NMPT – tais metais nevykdytas)

* Skaičius reiškia mergaičių ir berniukų rezultatų skirtumą atitinkamo tyrimo skalės taškais, apskaičiuotą iš mergaičių rezultatų vidurkio atėmus berniukų rezultatų vidurkį.

** PISA tiria skaitymo gebėjimus, matematinį ir gamtamokslinį raštingumą jį suprantant kaip gebėjimą taikyti įgytas žinias ir gebėjimus, mokėjimą analizuoti, įvardyti ir spręsti įvairiose situacijose kylančias problemas.

Šaltiniai: PIRLS, TIMSS, PISA, NMPT ataskaitos

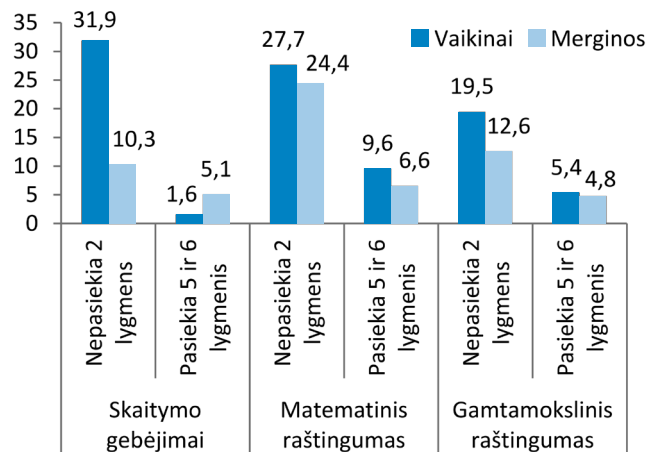
PISA 2012 m. tyrimas atskleidė, kad vaikinų rezultatai aukštesni tik vertinant aukščiausius matematinio raštingumo gebėjimus (juos parodo pasiekti 5 ir 6 pasiekimų lygmenys). Bet ir 2-ojo – minimalių visapusiško dalyvavimo šiuolaikinėje visuomenėje gebėjimų – lygmens visose tyrimo srityse dažniau nepasiekė vaikinai (žr. 1 pav.). 2014 m. NMPT nepatvirtino tendencijos, kad aukščiausius matematikos gebėjimus įgyja daugiau berniukų. 4 klasėje aukštesnį lygmenį (tai aukščiausias NMPT lygmuo) pasiekė panaši dalis berniukų (12,6 proc.) ir mergaičių (11,1 proc.), o 8 klasėje – vieno da (po 11,2 proc.). Patenkinamo matematikos gebėjimų lygmens nepasiekusiųjų dalis abiejose klasėse taip pat buvo panaši. Skaitymo srityje pagal šiuos rodiklius geresni buvo mergaičių rezultatai.

Galima įžvelgti tendenciją, kad didėjant mokinių amžiui atotrūkio tarp mokymosi pasiekimų problema auga (žr. 1 lentelę), tačiau ši tendencija nėra patvirtinama visais tyrimais. Pavyzdžiui, TIMSS 2011 m. duomenys rodo, kad Lietuvoje 4 klasės berniukų ir mergaičių matematikos ir gamtos mokslų sričių pasiekimai statistiškai reikšmingai nesiskyrė, o 8 klasės merginos jau reikšmingai lenkė vaikus. Tačiau pagal PISA 2012 m. tyrimą, 15-mečių mokinių rezultatų skirtumas didelis tik gamtamokslinio ugdymo srityje, o matematinis vaikinų ir merginų raštingumas nesiskiria. NMPT taip pat rodo, kad matematikos srityje skirtumas statistiškai nereikšmingas.

Mokinių pasiekimų tyrimų rezultatai rodo, kad laikui bėgant padėtis išlieka stabili ar šiek tiek gerėja, t. y. paskutiniame

tyrimų cikle atotrūkis tarp berniukų ir mergaičių pasiekimų buvo mažesnis. Bet kai kuriais atvejais (pavyzdžiui, 8 klasės gamtos mokslų pasiekimų pagal TIMSS) merginos labiau lenkė vaikus.

1 pav. Nepasiekiančių PISA 2 pasiekimų lygmens ir pasiekiančių 5 ir 6 lygmenis vaikinų ir merginų dalis (proc.)

Šaltinis: PISA 2012 m. ataskaita

Prastesnius berniukų, vaikinų mokymosi rezultatus rodo ir kurso kartojimo, ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos duomenys. Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, 2014–2015 m. m. pabaigoje bendro-

2015 lapkritis

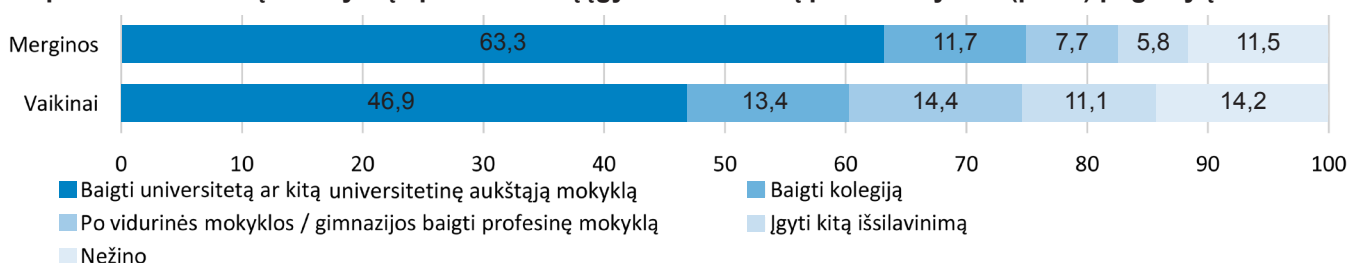
jo ugdymo mokyklose kurso kartoti buvo paliktos 778 mergaitės ir 1 605 berniukai, t. y. 0,5 proc. visų mokslo metų pabaigoje besimokiusių mergaičių ir 1,0 proc. visų berniukų. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2014 m. vidurinio išsilavinimo nebuvo įgiję ir nesimokė 7,0 proc. 18–24 metų vaikų ir 4,6 proc. merginų. Ypač didelis šio rodiklio skirtumas kaimo vietovėse: anksti iš švietimo pasitraukusių vaikų buvo 12,5 proc., o merginų – 4,5 proc. Mieste vidurinio išsilavinimo neįgijusių ir nesimokančių vaikų buvo mažiau negu merginų, bet rodiklio reikšmės skyrėsi nedaug (vaikų – 3,8 proc., merginų – 4,7 proc.).

Skiriasi berniukų ir mergaičių savijauta mokykloje ir nuostatos apie mokyklą. PISA 2012 m. tyrimas parodė, kad Lietuvoje daugiau merginų nei vaikų jaučiasi priklausančios mokyklai (čia yra laimingos, lengvai susiranda draugų, nesijaučia pašalinės ir pan.), mano, kad mokykla yra naudinga (padeda įgyti pasitikėjimo savimi, pasirengti suaugusiojo gyvenimui ir pan.). Lietuvai itin aktuali **patyčių**

problema labiau paliečia berniukus. Tarptautinis mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo ir sveikatos tyrimas parodė, kad berniukai dažniau nei mergaitės patiria patyčius ir patys iš kitų tyčiojasi dažniau. Lietuvoje 2014 m. 31,6 proc. 11–15 metų berniukų ir 26,3 proc. mergaičių teigė, kad per pastaruosius pora mėnesių dažnai (2–3 kartus per mėnesį ar dažniau) buvo patyrę patyčius. Patys iš kitų mokinių dažnai tyčiojosi 30,0 proc. berniukų ir 16,0 proc. mergaičių.

Mergaitės ne tik geriau jaučiasi mokykloje, pasiekia geresnius mokymosi rezultatus, bet jų ir tolesnio mokymosi lūkesčiai aukštesni. Remiantis NMPT 2014 m. duomenimis, gerokai skiriasi 8 klasės merginų ir vaikų nuomonė apie ketinamą įgyti išsilavinimą. Ketinantys baigti universitetą ar kitą universitetinę aukštąją mokyklą nurodė 46,9 proc. vaikų ir 63,3 proc. merginų, o planuojančių mokytis profesinėje mokykloje vaikų buvo dvigubai daugiau nei merginų (žr. 2 pav.).

2 pav. 8 kl. mokinių atsakymų apie ketinamą įgyti išsilavinimą pasiskirstymas (proc.) pagal lytį 2014 m.

Šaltinis: 2014 m. NMPT pirmųjų rezultatų pristatymas (NEC)

Nors mokinių pasiekimų tyrimai rodo, kad matematikos ir gamtos mokslų srityse šalies mergaitės pasiekia tokius pat ar net geresnius rezultatus nei berniukai, tačiau **itin perspektyvia profesinės karjeros sritimi laikomų gamtos, technologijų, inžinerijos ir matematikos mokslų studijas dažniausiai renkasi vaikinai.** Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2014 m. iš visų aukštųjų mokyklų studentų vaikų gamtos, technikos ir taikomuosius mokslus studijavo 42,1 proc., o šiuos mokslus studijuojančių merginų buvo 10,4 proc. Tai gali rodyti, kad bendrajam ugdymui nepavyksta padėti mokiniams įveikti profesijos pasirinkimą lemiančių stereotipų.

Aptartos tendencijos (mergaičių pranašumas skaitymo srityje, didesnė anksti iš švietimo sistemos pasitraukiančių vaikų dalis, pozityvesnės merginų nuostatos apie mokyklą ir kt.) būdingos ir kitoms Europos šalims, bet tai nereiškia, kad šie reiškiniai laikytini natūraliais, neišvengiamais. Bendros problemos rodo, kad ir jų sprendimų galima ieškoti drauge, mokantis vieniems iš kitų patirties. Toliau bus aptariama, kas trukdo spręsti šias problemas, kokios priemonės galėtų padėti jas įveikti. Vienas iš pagrindinių uždavinių ugdymo procese siekiant didesnio socialinio teisingumo lyties atžvilgiu – vyrų ir moterų stereotipų įveikimas.

KAIP IŠSIVADUOTI IŠ LYTIES STEREOTIPŲ?

Stereotipinis požiūris į lytį yra vienas iš veiksnių, sukeliančių daugelį ankstesnėje dalyje aptartų problemų. Minėta, kad lyčių vaidmenų stereotipai turi įtakos tolesnio mokymosi aspiracijoms ir profesijos pasirinkimui. Tyrimai rodo, kad berniukų ir mergaičių nuostatos apie mokyklą ir mokymąsi, turinčios įtakos mokymosi pasiekimams, taip pat yra susijusios su tuo, kaip jie suvokia vyriškumą ir moteriškumą. Pavyzdžiui, vyriškumas neretai siejamas su kitų valdžios, akademinės veiklos, formalių pasiekimų nevertinimu, tad net ir mokymosi bei aukštųjų pasiekimų svarbą suvokiantys berniukai nesistengia mokytis taip gerai, kaip galėtų, nes baiminasi būti laikomi nevyriški, atstumti bendraamžių grupės.

Viena iš galimybių paveikti mokinių požiūrį į lyties vaidmenis – **profesinio orientavimo sistema.** Kad ji būtų veiksminga, profesinio orientavimo specialistai turėtų būti susipažinę su profesijos pasirinkimo vadovaujantis lyties stereotipais problema ir pasirengę šiuo klausimu diskutuoti

su mokiniais. „Eurydice“ duomenimis, tose šalyse, kuriose profesinis orientavimas siejamas ir su lyčių problematika, daugiausia pastangų dedama siekiant paveikti mergaičių požiūrį, paskatinti jas pasirinkti technologijų ir gamtos mokslų srities profesijas ir tolesnio mokymosi kryptį. Kai kuriose šalyse (Lenkijoje, Belgijoje, Vokietijoje) šiuo tikslu rengiamos „merginų dienos“, kurių metu įmonės ir tyrimų institucijos kviečia merginas susipažinti su minėtų sričių profesijomis, karjeros galimybėmis, mergaitėms organizuojami technologijų vasaros kursai (Švedija), kuriama netradicinių profesijų pasirinkimą skatinanti vaizdo medžiaga, pavyzdžiui, interviu su tokias profesijas pasirinkusiomis moterimis (Airija) ir kt. Iniciatyvos, skatinančios berniukus pasirinkti netradicinę profesiją, kur kas retesnės, jų stinga.

Neskaitant lyties problematikos aptarimo profesiniame orientavime, šių temų įtraukimo į formalųjį ugdymo turinį, svarbiausia kitokį, mažiau tradicijų nulemtą, požiūrį į lytį

2015 lapkritis

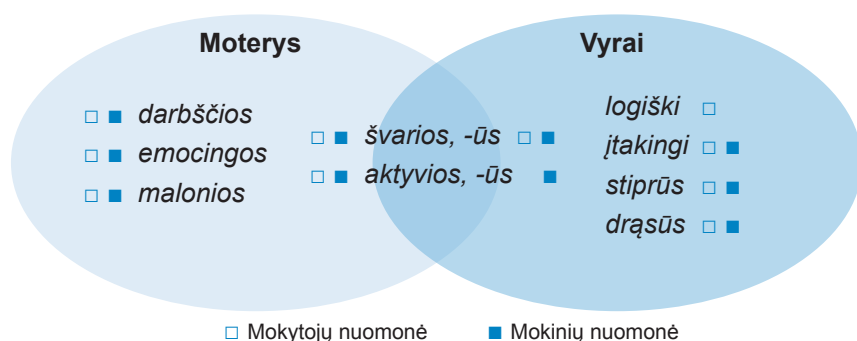
skleisti visu mokyklos gyvenimu. Daug įtakos turi paslėptasis ugdymo turinys, atspindintis mokytojų ir mokinių bei kitų mokyklos bendruomenės narių sąveikoje, atvirai neišsakytose, bet vadovėlių tekstuose, iliustracijose, užduočių formuluotėse išryškėjančiose nuostatose ir kt.

Svarbus mokinių požiūrio į lytį formavimosi veiksnys yra **mokytojų nuostatos**. Tai, kaip mokytojai suvokia vyriškumą ir moteriškumą, veikia jų santykius su mokiniais ir mokinių elgesį. Įvairiose šalyse atlikti tyrimai rodo, kad mokytojai palaiko tradicinę lyčių sampratą atitinkantį mokinių elgesį. Tiek mokytojos moterys, tiek mokytojai vyrai linkę skatinti mergaičių pasyvumą ir komformiškumą, o berniukų – savarankiškumą ir individualumą. Savaimė suprantamu dalyku laikoma tai, kad berniukai daugiau išdykauja, o pasirūpinti

kitais ar sutvarkyti klasę mieliau imasi mergaitės. Mergaitės laikomos labiau linkusiomis bendradarbiauti, lankstesnėmis, sukalbamesnėmis, o berniukai – labiau savimi pasitikinčiais ir sumanesniais.

2010 m. Lietuvoje atliktas tolerancijos ir daugiakultūrio ugdymo mokykloje tyrimas atskleidė, kad ir tyrime dalyvavusių mokytojų, ir mokinių nuomonė atspindi tradicinę moteriškumo ir vyriškumo sampratą: moterys – darbščios, malonios ir kt., vyrai – įtakingi, stiprūs ir kt. (žr. 3 pav.). Tačiau yra ir pavyzdžių, rodančių požiūrio į lytį kaitą: moterys, kaip ir vyrai, laikomos aktyviomis; mokytojų nuomone, nors stiprumas ir drąsa nėra ryškiausios moteriškumo savybės, tačiau jomis moterys beveik prilygsta vyrams.

3 pav. Mokytojų ir mokinių nuomone, būdingiausios moterų ir vyrų savybės*

* Tiriamieji vertino, kiek moterims ir vyrams būdingos šios priešybių poros sudarančios savybės: logiškas – emociingas, aktyvus – pasyvus, stiprus – silpnas, darbštus – tingus, malonus – atgrasus, patikimas – nepatikimas, drąsus – bailus, įtakingas – neįtakingas, švarus – nešvarus.

Šaltinis: Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose (2010)

Minėtasis tyrimas taip pat parodė, iš kokių informacijos šaltinių mokytojai ir mokiniai gauna informacijos socialinių grupių klausimais, įskaitant lyčių nelygybės problemą. Mokytojai buvo nurodyti kaip vienas iš pagrindinių šaltinių (po interneto ir žiniasklaidos), iš kurių informacijos gauna mokiniai. Mokytojai taip pat daugiausiai informacijos gaudavo iš žiniasklaidos ir interneto, o kvalifikacijos tobulinimas kaip informacijos šaltinis buvo minėtas rečiausiai, metodinė medžiaga, kolegos – taip pat retai. Turint mintyje tai, kad žiniasklaidoje, internete linkstama platinti stereotipus, mokytojams ir mokiniams stigo informacijos, skatinančios kvestionuoti tradicinę vyriškumo ir moteriškumo sampratą.

Tradicinę lyčių sampratą gali susilpninti ar sustiprinti **vadovėliai ir kitos ugdymo priemonės**. Apibendrinant įvairiose Europos šalyse atliktų tyrimų duomenis matyti, kad daugumoje mokyklinių vadovėlių požiūris į moteris ir vyrus skiriasi, kuriami stereotipus atitinkantys jų vaizdiniai: vyrai vaizduojami dažniau nei moterys, paprastai jiems skiriami svarbiausi vaidmenys, moterys dažniausiai vaizduojamos užsiimančios tradiciniais moterų darbais, o ne politine ar intelektine veikla.

Tokia padėtis yra ir Lietuvoje. Per pastaruosius 15 metų šalyje atlikti ugdymo priemonių tyrimai rodo, kad jose palaikomi lyties charakterio, veikimo sričių stereotipai. Stereotipiškai vaizduojami ir suaugusieji, ir vaikai. Kartais formaliai deklaruojamos nuostatos (nešališkumas, pagarba kitoniškumui, nestereotipiniam elgesiui ir pan.) prieštarauja nuostatoms, atsiskleidžiančioms paslėptajame ugdymo turinyje, pasigendama skatinimo kritiškai vertinti lyčių stereotipus. Nors ugdymo priemonėse pasitaiko ir stereotipų neatitinkančio lyties vaizdavimo, pavyzdžiui, vyras labiau priartinamas prie vaikų, namų, vaizduojama automobilį remontuojanti moteris, tačiau tokie atvejai reti, o dalis jų pristatomi nepalankiai.

Taigi ir ugdymo priemonės kol kas nedaug prisideda prie lyties stereotipų įveikimo, o pastangos keisti padėtį kartais sulaukia visuomenės nepasitenkinimo; nerimas dėl galimos naujovių žalos vaikų raidai išsakomas netgi politiniu lygmeniu. Tai rodo, kad kitokio požiūrio į lytį skverbimasis į ugdymo turinį (ir į visuomenės sąmonę) yra sudėtingas procesas. Tačiau švietimo bendruomenėje ir visuomenėje vykstančios diskusijos kaip tik naudingos pokyčiams skatinti.

Siekiant mokinių požiūryje į lytį mažinti stereotipiškas nuostatas, mokyklai svarbus **šeimos palaikymas**, tačiau šeimose, kaip ir apskritai visuomenėje, dar ryškus tradicinis vyrų ir moterų vaidmenų suvokimas. Tai patvirtina PISA 2012 m. tyrimas, atskleidęs, kad tėvai labiau tikisi, jog jų sūnūs, o ne dukros ateityje dirbs gamtos, technologijų, inžinerijos ar matematikos mokslų srityje, net jei berniukų ir mergaičių matematikos mokymosi rezultatai panašūs. Tad norint užsitikrinti šeimos paramą, svarbu didinti tėvų sąmoningumą lyčių klausimais. Šalyse, kurios imasi tokių iniciatyvų, dažna priemonė – tėvams skirti informaciniai leidiniai, rengiami nacionalinio lygmens švietimo institucijų. Tai yra vien lyčių klausimui skirti lankstukai ar šios problematikos aptarimas mėnesiniame tėvams skirtame žurnale, skaitmeniniame laikraštyje¹ ir kt. Nors pastebima, kad mokykla neturi daug galių paveikti tėvų požiūrį į berniukų ir mergaičių auklėjimą, tačiau būtų naudinga šiuos klausimus įtraukti į mokyklos ir tėvų bendradarbiavimą.

Taigi tyrimai rodo, kad mūsų šalies bendrojo ugdymo sistemoje vis dar vyksta lyčių nelygybės ir tradicinių vaidmenų palaikymas. Tai trukdo įgyvendinti socialinį teisingumą lyties atžvilgiu. Siekiant išspręsti šią problemą reikalingi pokyčiai visose aptartose srityse – reikia tinkamai parengtų ugdymo priemonių, taip pat suvokiančių stereotipų poveikį vaiko ugdymui ir jo raidai, atpažįstančių stereotipų apraiškas ugdymo procese ir gebančių jas įveikti mokytojų.

¹ Toks leidinys (*Klasse voor ouders*) leidžiamas Belgijoje, flamandų bendruomenėje. Interneto adresas: <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/klasse-voor-ouders>

AR MERGAITES IR BERNIUKUS REIKĖTŲ UGDYTI SKIRTINGAI?

Paskirstyti dėmesį socialiai teisingai – vadinasi, berniukus ir mergaites ugdyti atsižvelgiant į jų poreikius ir galimybes. Ar dėl to berniukus ir mergaites reikėtų ugdyti skirtingai? Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo to, kaip suvokiami lyčių skirtumai ir juos lemiantys veiksniai. Vieni ugdymo ekspertai, remdamiesi moksliniais tyrimais, atskleidžiančiais vyrų ir moterų smegenų sandaros ir funkcionavimo, lyčių elgesio skirtumus, teigia, kad vienodai ugdydami berniukus ir mergaites neatsižvelgiame į jų prigimtį, tad nesudarome palankiausių galimybių jiems išskleisti savo gebėjimus, pasiekti geriausių mokymosi rezul-

tatus. Kitų nuomone, lyčių skirtumai nėra tokie reikšmingi, neretai jie yra nulemti socialinės ir kultūrinės aplinkos, tad nėra pagrindo berniukus ir mergaites ugdyti skirtingai.

Kalbant apie lyčių pažintinių gebėjimų skirtumus, dažniausiai pabrėžiama, kad mergaičių geresni kalbiniai gebėjimai, o berniukų – abstraktus ir erdvinis mąstymas. Teigiama, kad mokymuisi įtakos turi ir kiti prigimties nulemti skirtumai, pavyzdžiui, didesnis ar mažesnis impulsyvumas, skirtingi gebėjimai sutelkti dėmesį (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Prigimties (smegenų sandaros ir funkcijų) nulemti berniukų ir mergaičių skirtumai

Berniukai	Mergaitės
<ul style="list-style-type: none"> • Labiau linkę mąstyti dedukciniu būdu, t. y. išvadas daryti remdamiesi bendrais teiginiais; geriau supranta abstrakcijas. • Labiau patinka (ypač vyresniems berniukams) informacija, pateikta simboliais, diagramomis. • Išgirsta mažiau nei mergaitės. • Kalba mažiau nei mergaitės, daugiau kalba norintieji patraukti dėmesį, lyderiai; dažniau nei mergaitės vartoja savitai užkoduotą kalbą, žargonybes. • Greičiau nei mergaitės ima nuobodžiauti, berniukų dėmesiui išlaikyti reikia daugiau ir įvairesnių stimulų. • Yra impulsyvesni nei mergaitės. • Mokymuisi reikia daugiau fizinės erdvės (ypač jaunesniems berniukams), pavyzdžiui, mokymosi priemonėms išsidėlioti. Svarbi galimybė pajudėti – judėjimas skatina smegenų veiklą, padeda valdyti impulsyvumą. • Dirbdami grupėse mažiau dėmesio skiria grupės proceso valdymui, labiau orientuojasi į galutinį tikslą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Labiau linkusios mąstyti indukciniu būdu, t. y. išvadas daryti remdamosi konkrečiais pavyzdžiais. • Labiau patinka pasakojamuoju, aprašomuoju būdu pateikta informacija. • Yra geresnės klausytojos, įsidėmi daugiau detalių. • Kalba daugiau nei berniukai, apibūdinimui naudoja daugiau konkrečių detalių. Dažniau kalba, kai mokosi. • Geriau išlaiko dėmesį, kontroliuoja nuobodulį. • Priima mažiau impulsyvius sprendimus nei berniukai. • Mokydamosi lengviau nei berniukai ramiai išbūna vienoje vietoje. • Mergaitėms lengviau sekasi mokytis bendradarbiaujant, ypač pradinuose šio mokymosi būdo taikymo etapuose.

Šaltiniai: Gurian M. (2001); Gurian M., Stevens K. (2004)

Berniukų ir mergaičių skirtumai pastebimi ir jų žaidimuose, bendravime. Vaikystėje ir vyresniame amžiuje berniukai mėgsta žaisti žaidimus lauke, didelėje erdvėje, jiems patinka rungtyniauti. Berniukų žaidimai grubesni nei mergaičių. Mergaitės labiau patinka tarpasmeniniai, dviese žaidžiami žaidimai, komandinius žaidimus jos mėgsta mažiau nei berniukai. Berniukai buriasi į dideles grupes, kurioms būdinga hierarchinė struktūra, varžymasis. Mergaičių grupės mažesnės, bendradarbiaujančios, susitelkusios į glaudų bendravimą. Dažniausia jų grupių forma – „geriausių draugijų“ poros, bet tos poros neretai kuriamos ar ardamos bendraujant su trečiosiomis šalimis.

Švietimo ekspertai pabrėžia, kad lyčių skirtumų pažinimas ne nustato ribas, ko verta ar neverta mokytis berniukus ar mergaites, kokių jų pasiekimų galima tikėtis, bet – priešingai – parodo, kaip geriau organizuoti ugdymo ir ugdymosi procesą, kokiomis stiprybėmis remtis ir kokias silpnības kompensuoti dedant daugiau pastangų, kad ir berniukams, ir mergaitėms būtų sudarytos palankiausios sąlygos išskleisti savo prigimtį, pasiekti aukščiausius mokymosi rezultatus. 3 lentelėje pateiktas pavyzdys rekomendacijų, kaip sudaryti geriausias ugdymosi sąlygas berniukams ir mergaitėms pradinėse klasėse.

3 lentelė. Kaip pradinėse klasėse sudaryti geriausias ugdymosi sąlygas mergaitėms ir berniukams

Mergaitėms	Berniukams
<ul style="list-style-type: none"> • Supažindinkite mokytojus su informacija apie tai, kaip mergaičių smegenų ypatumai veikia jų mokymąsi. • Matematikos pradžmėnų mokykite naudodami įvairius objektus; mokydami sudėtingesnių matematinių dalykų nesiremkite vien abstrakcijomis, naudokite diagramomis, schemomis ir kitaip pateiktą informaciją. • Gamtos mokslų mokymuisi naudokite įvairius daiktus, kuriuos būtų galima liesti, ir pan. • Pateikite informacijos apie moteris, kurios yra kompetingos specialistės, užsiima įvairia veikla. • Sudarykite vien mergaičių grupes, kai tai naudinga. • Suteikite galimybių ir skatinkite naudotis įvairiomis technologijomis, internetu, mokykite daryti tai tinkamai. • Susiekite matematikos ir gamtos mokslų mokymąsi su rašymu; rašymas, kaip stiprioji mergaičių vieta, padės joms mokytis mintų dalykų. • Skatinkite ir saikingą varžymąsi, konkuravimą mokantis; svarbu, kad visi mokiniai turėtų galimybių laimėti. • Nuolatos teikite grįžtamąjį ryšį, kuris skatintų mergaites ir rodytų aukštus mokytojo lūkesčius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skatinkite mokytojus domėtis berniukų smegenų vystymusi ir mokymosi ypatumais. • Prireikus sudarykite vien berniukų grupes. • Skatinkite artimą mokinių ir mokytojų bendravimą. • Palankiai priimkite vyrišką energiją ir ją kreipkite pozityvia linkme, mokymuisi. • Skirkite daugiau dėmesio jautresniems, nelinkusiems konkuruoti, mažiau energingiems berniukams. • Spręskite berniukų problemas mokykloje, bendruomenėje. • Leiskite judėti, užsiimti fizine veikla; bent kartais – varžytis iš visų jėgų. • Siekite, kad berniukų, ypač aukštesniųjų klasių mokinių, ugdyme dalyvautų vyrai. • Žemesniųjų klasių mokiniams kuo įvairiau mokymuisi panaudokite erdvę. • Dažnai siūlykite pasakoti istorijas, kurti išgalvotus pasakojimus, kad padėtumėte berniukams lavinti vaizduotę ir verbalinius įgūdžius. • Duokite berniukams daug daiktų, kuriuos jie galėtų liesti ar kt., ypač mokydamiesi skaityti ir rašyti.

Tai, kas rekomenduojama vienai lyčiai, gali būti naudinga ir kitai.

Šaltinis: Gurian M. (2001)

Vis dėlto lyčių skirtumų tyrimai ir iš jų išplaukiančios rekomendacijos ugdymui tobulinti kelia ir abejonių. Įvairius lyčių skirtumų tyrimus analizavę ir apibendrinę mokslininkai atkreipia dėmesį, kad ne visų tyrimų kokybė yra pakankama, nors ir nustatomi tam tikri lyčių skirtumai, sudėtinga nustatyti juos lemiančius veiksniai, t. y. paaiškinti, kiek juos lemia prigimtis, o kiek išmokymas, stereotipų įtaka.

Mokinių pasiekimų tyrimai taip pat nepatvirtina lemiamos prigimtinių veiksnių įtakos mokymosi rezultatams. Jie rodo, kad berniukų ir mergaičių mokymosi rezultatų skirtumus labiau lemia ne įgimti gabumai, o nuostatos į mokymąsi, elge-

sys mokykloje, pasitikėjimas savimi kaip mokiniu, atkaklumas mokantis, laisvalaikio praleidimo ypatumai. Be to, lyčių skirtumų tyrėjai ir netgi požiūrio, kad juos lemia neurologiniai skirtumai, šalininkai atkreipia dėmesį, kad skirtumai berniukų ir mergaičių grupėse yra didesni nei skirtumai tarp šių grupių. Tai yra, vieni berniukai nuo kitų ar vienos mergaitės nuo kitų skiriasi labiau nei berniukai skiriasi nuo mergaičių. Taigi ugdymo metodų, aplinkų įvairovė gali būti naudinga ne todėl, kad ji geriau atitiktų berniukų ir mergaičių poreikius, o todėl, kad tai geriau atitiktų skirtingus vaikų poreikius ir galimybes nepaisant lyties.

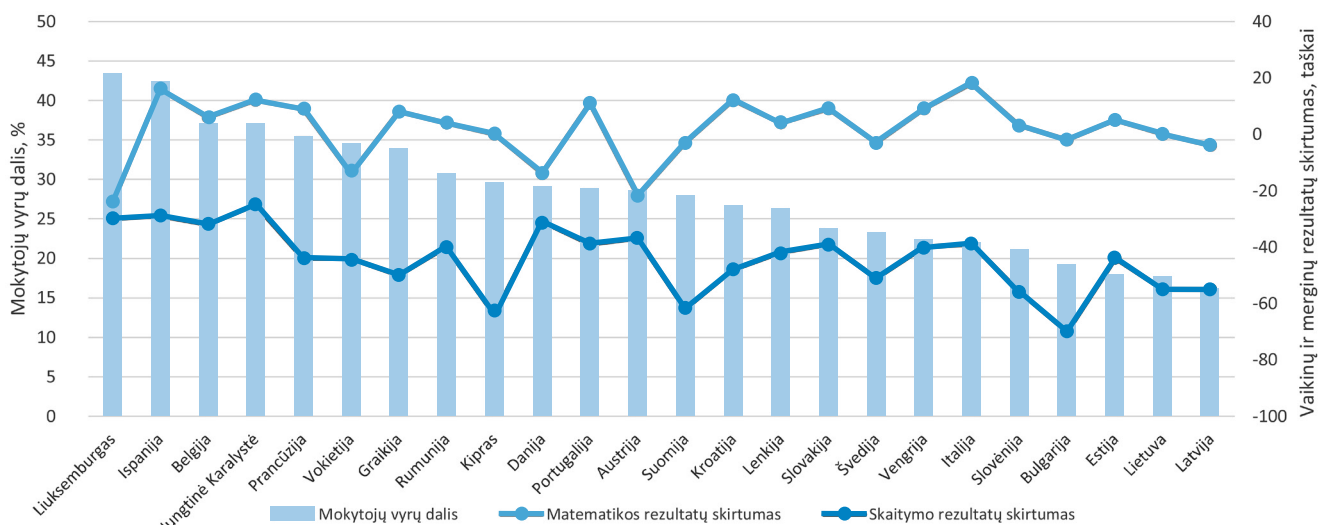
KAS GALĖTŲ PASIKEISTI, JEI MOKYKLOSE BŪTŲ DAUGIAU MOKYTOJŲ VYRŲ?

Svarstant berniukų ir mergaičių ugdymo klausimus, neretai išsakoma nuomonė, kad mokyklose reikėtų daugiau mokytojų vyrų. Manoma, kad tai būtų svarbu gerinant berniukų ugdymą: mokytojai vyrai padėtų jiems pasiekti aukštesnius mokymosi rezultatus ir taptų vyro vaidmens modeliu. Be to, svarbu, kad mokykloje, kaip ir visuomenėje, būtų lyčių pusiausvyrą.

Lyginant įvairiose šalyse ISCED 2 (pagrindinio ugdymo) lygmenyje dirbančių mokytojų vyrų dalį ir tų šalių mokinių

pasiekimų skirtumus pagal lytį, matyti, kad mažiausias skaitymo rezultatų atotrūkis yra ten, kur mokytojų vyrų dalis didesnė (žr. 4 pav.). Šalyse, kuriose merginų matematikos rezultatai aukštesni už vaikinų (grafike rezultatų skirtumas yra neigiamas), mokytojų vyrų taip pat yra daugiau, bet rezultatai vienodesni ten, kur vyrauja mokytojos moterys. Galbūt mokytojai vyrai prisideda prie aukštesnių berniukų skaitymo, o mergaičių – matematikos rezultatų?

4 pav. Mokytojų vyrų dalis ir mokinių mokymosi rezultatų skirtumai pagal lytį*

* Mokytojų vyrų dalis ISCED 2 lygmenyje 2013 m.; 15-mečių mokymosi rezultatai 2012 m.

Šaltiniai: Eurostatas; PISA 2012 m. tyrimo ataskaita

Daug tyrimų atliekama bandant atsakyti į tokio pobūdžio klausimus, t. y. nustatyti mokytojo lyties poveikį mokinių pasiekimams, asmenybės raidai. Šių tyrimų rezultatai įvairūs, ir vienareikšmio atsakymo, ar daugiau mokytojų vyrų padėtų geriau įgyvendinti socialinį teisingumą lyties atžvilgiu, nėra.

Kai kurie tyrimai (Dee, 2006) rodo, kad sutampanti mokinio ir mokytojo lytis padeda mokiniams pasiekti aukštesnius rezultatus, t. y. mergaičių pasiekimai aukštesni, kai jas moko mokytojos moterys, o berniukų – kai mokytojai vyrai. Kitų tyrimų išvadose pabrėžiama, kad mokytojo lytis nėra svarbus mokinių mokymosi motyvacijos ir pasiekimų veiksnys, tad daugiau mokytojų vyrų nebūtinai padės išspręsti berniukų žemesnių pasiekimų (palyginti su mergaitėmis) problemą. Diskusijose dėl mokytojų lyties dažnai pabrėžiama mokytojo vyro kaip vaidmens modelio svarba. Tačiau ir šis aspektas diskutuotinas. Atkreipiamas dėmesys, kad vaikai sektinu pavyzdžiu dažniau pasirenka ne mokytoją, o bendraamžius

ar giminaičius. Mokytojas taip pat negalėtų atstoti tėvo vaikams, augantiems tik su mama, ar tiems, kuriems stinga tėvo rūpesčio, nes tėvo ir mokytojo vaidmenys skiriasi. Taigi svarbiausia – ne mokytojo lytis, o jo dalykinis, pedagoginis pasirengimas ir asmenybė. Ir mokinių apklausos rodo, kad jie labiausiai vertina ne mokytojus vyrus ar moteris, o profesines mokytojo savybes ir tai, kaip jis rūpinasi mokiniais.

Informacija apie šiuo metu Lietuvos mokyklose dirbančių mokytojų darbo kokybę taip pat kelia abejonių, ar daugiau mokytojų vyrų galėtų padėti pasiekti aukštesnius berniukų ir mergaičių ugdymosi rezultatus. Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros duomenimis, 2015 m. vertintose mokyklose² mokytojų moterų pamokų kokybė pagal visus vertintus pamokos aspektus (planavimą, mokymą, mokymąsi, pagalbą, vertinimą, santykius, aplinką, pasiekimus) buvo geresnė nei mokytojų vyrų. Be to, mokytojos moterys labiau nei mokytojai vyrai linkusios taikyti naujoves. Šiuolaikiškai (pagal mo-

² Išanalizuoti 1 567 pamokų, vestų 14-oje mokyklų, duomenys; 89 proc. pamokų vedė mokytojos moterys, 11 proc. – mokytojai vyrai.

kymosi paradigma) dirbo ar bandė dirbti 42,7 proc. mokytojų moterų ir 34,9 proc. vyrų.

Nepaisant abejonių, ar daugiau mokytojų vyrų padės pagerinti mokinių (pirmiausia – berniukų) ugdymą, Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse (pavyzdžiui, Danijoje, Švedijoje), imasi priemonių (keliami politiniai uždaviniai, įgyvendinamos programos, vykdomos kampanijos ar kt.) paskatinti vyrus

tapti mokytojais. Tai pasiekti gali padėti mokytojų darbo sąlygų gerinimas ir karjeros galimybių didinimas, įvairesnių būdų tapti mokytoju numatymas ir kitos priemonės³. Net jei ir nepasitvirtintų lūkesčiai dėl mokytojo lyties poveikio vaikų ugdymui, didesnė mokytojų vyrų dalis padėtų keisti požiūrį, kad mokytojo profesija yra moteriška, t. y. prisidėtų prie lyties stereotipų įveikos.

KAIP VERTINAMAS BERNIUKŲ IR MERGAIČIŲ MOKYMASIS ATSKIRAI?

Kadangi prieš pusę amžiaus įvykęs perėjimas prie mišrių mokyklų daugelyje šalių vertinamas kaip indėlis įgyvendinant lyčių lygybę, vien berniukams ar vien mergaitėms skirtos mokyklos Europoje nėra labai populiaros, Lietuvoje tokių mokyklų nėra. „Eurydice“ duomenimis, 2009 m. viešųjų (angl. *public*) vienos lyties mokyklų buvo septyniose Europos šalyse ar regionuose: Airijoje, Jungtinėje Karalystėje (Anglijoje, Škotijoje, Velse ir Šiaurės Airijoje), Maltoje ir Graikijoje. Tokie pat duomenys šiuo metu pateikiami ir Europos vienos lyties švietimo asociacijos (angl. *European Association of single-sex Education*, toliau – EASSE) interneto svetainėje. „Eurydice“ duomenimis, vienoje šalyse tokių mokyklų tik ketetas (Škotijoje, Velse), kitur jos labiau paplitusios (Airijoje, Anglijoje). Tačiau, pavyzdžiui, Airijoje tokių mokyklų mažėja, šalyje stiprinamas berniukų ir mergaičių ugdymas drauge. Privačiame sektoriuje vienos lyties mokyklų yra beveik visoje šalyse. Dažnai tai yra religinių bendruomenių mokyklos.

Idėja berniukus ir mergaites ugdyti atskirai įgyvendinama ne tik steigiant atskiras mokyklas, bet ir sudarant berniukų ar mergaičių klases mišrioje mokyklose. „Eurydice“ duomenimis, taip yra daugelyje Europos šalių. Dažniausiai atskiros klasės sudaromos kūno kultūros ir technologijų pamokoms, bet tai

labiau lemia ugdymo organizavimo tradicijos, o ne siekis susilpninti lyčių stereotipus ar pan. Lietuvoje anksčiau taip pat buvo įprasta technologinio (darbinio) ugdymo pamokas vesti atskirai berniukams ir mergaitėms, o nuo 2003 m. technologinį ugdymą rekomenduojama organizuoti mišrioje grupėse.

Nors lyčių ugdymas atskirai nėra labai paplitęs, tačiau pastarąjį dešimtmetį daugelyje šalių bent žiniasklaidoje, kai kur (pavyzdžiui, Lenkijoje) – ir švietimo politikų diskutuota apie tai, ar nevertėtų berniukų ir mergaičių ugdyti atskirai. Nuomonių, ar tai naudinga, ar žalinga, yra įvairių – kaip ir tyrimų rezultatų. Svarių argumentų turi ir šios idėjos šalininkai, ir oponentai. Dažnai teigiama, kad vienos lyties mokyklos suteikia daugiau laisvės berniukų ir mergaičių pasirinkimams, sudaro palankesnes sąlygas išskleisti jų gebėjimus, bet nuogaustaujama, kad tokia aplinka nėra palanki mokinių socializacijai. 4 lentelėje pateikiami argumentai „už“ ir „prieš“ berniukų ir mergaičių mokymąsi atskirai. Kai kurie iš jų atrodo prieštaraujanti. Pavyzdžiui, teiginys, kad vienos lyties mokyklose mažesnis spaudimas atitikti stereotipus, ir teiginys, jog kaip tik yra pavojus juos sustiprinti. Tai rodo, kad kai kuriuos rezultatus lemia ne pats lyčių mokymosi atskirai faktas, o tai, kaip ši idėja įgyvendinama, kokios nuostatos ugdomos ir pan.

4 lentelė. Argumentai „už“ ir „prieš“ berniukų ir mergaičių mokymąsi atskirai

„Už“	„Prieš“
<ul style="list-style-type: none"> • Realios galimybės prisitaikyti prie berniukų ir mergaičių mokymosi stiliaus, interesų. • Ugdymo aplinkoje mažiau socialinio spaudimo atitikti stereotipus, neigiamai veikiančius berniukų ir mergaičių mokymąsi, pavyzdžiui, pasitikėjimą savimi mokantis tam tikrų dalykų, ribojantį dalykų (o vėliau – ir profesijos) pasirinkimą. • Mokydamiesi atskirai, berniukai ir mergaitės jaučiasi laisviau, geriau išskleidžia savo gebėjimus; mokymasis atskirai turi teigiamos įtakos jų pasiekimams. • Ir mergaitės, ir berniukai gauna pakankamai dėmesio – kitaip nei bendroje klasėje, kur daugiausia mokytojo dėmesio tenka berniukams. • Berniukai mato daugiau teigiamų vyro vaidmens modelių, kuriuos suteikia mokytojai vyrai. • Didinama socialinė sanglauda: suteikiamos lygios mokymosi galimybės ir padedama išvengti iškritimo iš mokyklos mokiniams iš nepalankios socialinės ekonominės aplinkos. • Šio modelio įgyvendinimas šeimoms suteikia daugiau pasirinkimo galimybių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ne visi berniukai ar mergaitės elgiasi ir mąsto taip, kaip „įprastas“ berniukas ar „įprasta“ mergaitė. • Iškyla pavojus sustiprinti vyriškumo ir moteriškumo stereotipus. • Mokytojai vyrai gali sustiprinti „tikrų vyrų“ ar „tikrų mergaičių“ kultūrą, o mokymosi klimatui dažnai būdinga konfrontacija. • Vien vyrų, berniukų grupėse ryškesnis grubus elgesys, taigi berniukų mokyklose atsiranda daugiau prielaidų tokiam elgesiui atsirasti, o šiandieninė kultūra reikalauja kitokių įgūdžių – bendradarbiavimo darbo vietoje, rūpestingos tėvystės. • Vienos lyties klasės dažniau pagerina ne berniukų, o mergaičių pasiekimus, tai gali dar labiau padidinti atotrūkį tarp mokymosi rezultatų pagal lytį. • Mokykla turėtų būti lyčių lygybės įgyvendinimo pavyzdys, suteikiantis mokiniams šios srities žinių ir ankstyvos patirties. • Abiejų lyčių mokymasis drauge geriau padeda socializuotis, įsiliesti į mišrios – vyrų ir moterų – visuomenės gyvenimą. • Idėja berniukams ir mergaitėms steigti atskiras mokyklas nėra ekonomiškai perspektyvi.

Šaltiniai: Research summary – gender in education (2015); EASSE (2015); Eurydice (2010); Gender and Education – Mythbusters (2009); Ch. H. Sommers (2002)

Taigi tvirtų, nuoseklių vieno ugdymo organizavimo modelio pranašumo prieš kitą – lyčių mokymosi drauge ar atskirai – įrodymų stinga. Tačiau šalių, kuriose vienos lyties mokyklos labiau paplitusios (pavyzdžiui, Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje), visuomenėje jos laikomos geresnėmis. EASSE duomenimis, Anglijoje 2012 m. iš 10 geriausių šalies mokyklų 4 buvo berniukų mokyklos, 4 – mergaičių. Vis dėlto mokslininkai atkreipia dėmesį, kad tokiai nuomonei susiformuoti

įtakos turi viešai skelbiami mokymosi rezultatai grindžiami mokyklų reitingai, kuriuose nepakankamai atsižvelgiama į visus mokinių mokymosi pasiekimams įtakos turinčius veiksnius: socialinį ekonominį kontekstą, ankstesnius mokyklą pradėjusių lankyti mokinių pasiekimus ir kt. Pastebima, kad šie veiksniai turi didesnės įtakos mokinių pasiekimams nei tai, kad mokykla yra vienos lyties.

³ Priemonės, galinčios paskatinti vyrus tapti mokytojais, išsamiau buvo aptartos švietimo problemos analizėje „Kaip didinti mokytojų profesionalumą?“ (2014 m. gruodis, Nr. 16 (121)).

REKOMENDACIJOS

- Rūpintis mokytojų rengimu ir kvalifikacijos tobulinimu, kiekvienam mokytojui siekti veiksmingesnio ugdymo diferencijavimo ir individualizavimo. Pamokose taikyti įvairias ugdymo strategijas, ugdymui naudoti ir kurti įvairias aplinkas.
- Daugiau dėmesio skirti mokinių mokymosi motyvacijai stiprinti ir atkaklumui mokantis skatinti.
- Ir formaliajame, ir neformaliajame švietime suteikti mokiniams galimybių ir skatinti išbandyti save įvairiose veiklose, taip skatinti savęs pažinimą grįstus pasirinkimus.
- Socialinio teisingumo lyties atžvilgiu, lyties stereotipų poveikio mokinių ugdymui, berniukų ir mergaičių mokymosi stiliaus ir panašius klausimus įtraukti į mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo programas; rengti šiuos klausimus analizuojančią metodinę medžiagą, informaciją šiomis temomis skelbti mokytojų lankomose interneto svetainėse ir pan.
- Mokytojams mokyti atpažinti šališkumą lyties atžvilgiu ir jį įveikti. Kitiškai vertinti ugdymo priemones ir kituose šaltiniuose pateiktą informaciją apie vyriškumą ir moteriškumą, atpažinti ir kvestionuoti lyčių stereotipus; to mokyti vaikus.
- Profesinio orientavimo specialistams aptarti su mokiniais profesijos pasirinkimo kriterijus, mergaites ir berniukus skatinti priimti nuo lyties stereotipų nepriklausančius sprendimus dėl savo tolesnio mokymosi, profesinės karjeros kelio.
- Naujai rengiamas ugdymo priemonės vertinti tinkamumo ugdymo diferencijavimui, nešališkumo lyties atžvilgiu, išsilaisvinimo iš lyties stereotipų aspektais.
- Vyriškumo ir moteriškumo, mergaičių ir berniukų ugdymo klausimais pedagogams diskutuoti su mokinių tėvais. Mokyklai ar nacionalinio lygmens institucijoms parengti tėvams skirtos informacinės medžiagos šiomis temomis.

Informacijos šaltiniai

1. Dee T. S. The Why Chromosome. How a Teacher's Gender Affects Boys and Girls, 2006.
2. Eurydice. Gender Differences in Educational Outcomes: Study on the Measures Taken and the Current Situations in Europe, 2010.
3. European Commission. Strengthening teaching in Europe. New evidence from teachers compiled by Eurydice and CRELL, June 2015.
4. Europos vienos lyties švietimo asociacijos (angl. *European Association of single-sex Education*) interneto svetainė <http://www.easse.org/>
5. Gender and Education – Mythbusters. Addressing Gender and Achievement: Myths and Realities. DCSF Publications, 2009.
6. Grupės Seimo narių pranešimas „Kodėl mažamečiams skirtuose vadovėliuose peršama mintis, kad lytis yra laisvai pasirenkamas dalykas?“ 2014 m. rugsėjo 24 d. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=9346&p_k=1&p_d=150880
7. Gurian M. Boys and Girls Learn Differently! A Guide for Teachers and Parents, 2001.
8. Gurian M., Stevens K. With Boys and Girls in Mind, 2004.
9. Lyties ir švietimo asociacijos (angl. *Gender and Education Association*) interneto svetainė <http://www.genderandeducation.com/>
10. McGrath K., Sinclair M. More male primary-school teachers? Social benefits for boys and girls, 2013.
11. NEC. 2014 m. NMPT pirminių rezultatų pristatymas. Melnikė E., Vingilienė S., 2015.
12. NEC. Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas TIMSS 2011. Ataskaita. 4 klasė. Vilnius, 2012.
13. NEC. Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas TIMSS 2011. Ataskaita. Gamtos mokslai. 8 klasė. Vilnius, 2012.
14. NEC. Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas TIMSS 2011. Ataskaita. Matematika. 8 klasė. Vilnius, 2012.
15. NEC. Tarptautinis penkiolikmečių tyrimas OECD PISA 2012. Ataskaita. Vilnius, 2013.
16. NEC. Tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas PIRLS 2011. Ataskaita. 4 klasė. Vilnius, 2012.
17. Research summary – gender in education. Prieiga internete: <http://www.journeytoexcellence.org.uk/resourcesandcpd/research/summaries/rsgenderineducation.asp>
18. Sommers Ch. H. Why Johnny Can't, Like, Read and Write. *The Jossey-Bass Reader on Gender in Education*, 2002, p. 700–721.
19. Šilėnienė B., Magienė E. Lietuvių literatūros vadovėlių XI–XII klasėms analizė tarpkultūriškumo ugdymo galimybių aspektu. *Mokytojų ugdymas*, 2012, Nr. 19 (2), p. 53–74.
20. The ABC of Gender Equality in Education: Aptitude, Behaviour, Confidence, PISA, OECD Publishing, 2015.
21. The UIS Glossary. Prieiga internete: <http://glossary.uis.unesco.org/glossary/en/home>
22. Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose. Sud. Valentinavičius V. Vilnius, Kaunas, 2010.
23. Vidūnaitė-Stankevičienė J. Lyčių vaidmenys ir įvaidžiai mokykliniuose vadovėliuose. Magistro darbas. Vilnius, 2010.
24. Zaborskis A. Lietuvos mokinių gyvenimo ir gyvenimo kokybė: pokyčiai ir tarptautinis palyginimas. Tarptautinės konferencijos *Prevencijos svarba vaikų gyvenimo kokybės gerinimui* pranešimas. Vilnius, 2015 m. rugsėjo 24 d.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu; http://www.sac.smm.lt/index.php?id=36> ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (el. p. ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vyresniąją specialistę Veroniką Šiurkienę (el. p. veronika.siurkiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkė Jolanta Jevsejevienė.

Konsultavo: dr. R. Dukynaitė, ŠMM Strateginių programų skyriaus vedėjo pavaduotoja, prof. dr. L. Žadeikaitė, ŠMM Bendrojo ugdymo departamento Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vedėja, dr. Margarita Jankauskaitė, Lygių galimybių plėtros centro ekspertė.

KAIP MOKYKLOJE SOCIALIAI TEISINGAI PASKIRSTYTI DĖMESĮ BERNIUKAMS IR MERGAITĖMS?

Redaktorė Nijolė Šorienė
Maketavo Valdas Daraškevičius

2015-11-11. Tir. 1 500 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, 03163 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, 08125 Vilnius